

**Hubert Kotarski\***

## **TRZY DEKADY RZESZOWA 1989–2018 – ANALIZA SPOŁECZNYCH PRZEMIAN W MIEŚCIE**

### **THREE DECADES OF RZESZÓW (1989–2018) – ANALYSIS OF SOCIAL CHANGES IN THE CITY**

#### Abstract

The article presents the results of empirical research carried out at the Institute of Sociology of the University of Rzeszów in 2009 and in 2018. The research was conducted on representative samples of adults living in Rzeszów (more than 500 people in 2009 and more than 600 people in 2018). The article focuses on the analysis of factors that determine the rank of the city, its position as well as objective and subjective factors of the quality of urban life. An attempt was made to reflect on the most valuable capital determining the future of Rzeszów – its inhabitants. Therefore, their civic activity, social capital, the current perception of the city's problems, its strengths and disadvantages and the various elements that make up the assessment of the quality of life in the city were analyzed. The main focus was on examining selected subjective aspects of the quality of life based on the opinions of the inhabitants of Rzeszów. Therefore, the overall level of satisfaction with the life in the city and the feeling of being able to meet the specific needs of the inhabitants of Rzeszów, the conditions and opportunities offered by the city, the sense of security, the quality assessment of – among others – cultural and educational offer, medical care, and the public transport were all examined. Altogether, these aspects undoubtedly constitute useful material for local governments managing a city which aims to be a metropolis, not only regionally or nationally, and can also serve as useful material for showing the diversity of research subjects and research approaches regarding local government units.

**Keywords:** quality of life, social diagnosis, Rzeszów.

#### **Wstęp**

Rzeszów stanowi szczególnie interesujący obiekt do badań społecznych. Już w okresie PRL-u poddawany był wnikliwym analizom, które kontynuowali po 1989 r. głównie badacze związani z rzeszowskim

---

\* Instytut Nauk Socjologicznych, Uniwersytet Rzeszowski, al. Rejtana 16c, 35-959 Rzeszów, e-mail: kotarski@ur.edu.pl, ORCID ID: 0000-0002-5370-7099

ośrodkiem socjologicznym. Badania miejskie i towarzysząca im refleksja o Rzeszowie zapoczątkowane zostały w latach siedemdziesiątych XX w. przez Mariana Malikowskiego. Za początek systematycznych badań dzisiejszej stolicy województwa podkarpackiego można uznać pracę *Rzeszowianie o sobie i o swoim mieście: wybór pamiętników* autorstwa Henryka Jadama i Mariana Malikowskiego (Malikowski, Jadam, 1979). W 1983 r. pojawiła się publikacja poświęcona młodym mieszkańcom Rzeszowa *Wartości i ideały młodego pokolenia: z badań nad studentami i młodymi robotnikami Rzeszowa* (Marczuk, 1983) autorstwa Stanisława Marczuka. W kolejnych latach prowadzone były dalsze badania, które koncentrowały się wokół miasta i jego mieszkańców. W 1984 r. ukazała się *Więź mieszkańców z miastem: studium socjologiczne na przykładzie społeczeństwa miasta Rzeszowa* (Malikowski, 1984), a rok później praca zbiorowa *Miasto wojewódzkie jako ośrodek kultury* (Malikowski, 1985). W 1989 r. wydano kolejną pozycję poświęconą Rzeszowowi i jego mieszkańcom: *Rzeszów – awans i aspiracje: socjologiczne zwierciadło miasta* (Malikowski, 1989). Po 1989 r. miejskie badania koncentrowały się wokół nowych problemów, które we wcześniejszym okresie nie przykuwały w tak dużym stopniu uwagi naukowców. Kontynuacja badań nad Rzeszowem stała się w ostatnich latach domeną kolejnego pokolenia rzeszowskich socjologów. Podjęte prace i towarzysząca im refleksja były pod wieloma względami kontynuacją dorobku szkoły badań miejskich i regionalnych zapoczątkowanych w Rzeszowie w latach siedemdziesiątych XX w. W ramach badań miejskich zrealizowanych przez socjologów z Uniwersytetu Rzeszowskiego należy wspomnieć o dwóch badaniach. Pierwszym zrealizowanym w 2009 r. – *Miasto w dwudziestoleciu 1989–2009 w świadomości mieszkańców Rzeszowa* (Kotarski, Malicki, 2013) i powtórzonym w roku 2018 – *Rzeszów 2009–2018 w świadomości jego mieszkańców* oraz drugim – *Rzeszowskiej diagnozie społecznej* zapoczątkowanej w 2015 r. (Kotarski, Malicki, Palak, Piróg, 2016) i mającej kontynuację w 2017 r. (Piróg, Kotarski, 2018).

Celem artykułu jest porównanie zmian, jakie zaszły w Rzeszowie w perspektywie trzech dekad 1989–2018 w opinii mieszkańców miasta. Szczegółowej ocenie poddano ogólny, subiektywny poziom zadowolenia z życia w mieście oraz poczucia możliwości zaspokajania określonych potrzeb mieszkańców. Zmienne te składają się na ocenę jakości życia w mieście w różnych jego wymiarach: poczucia bezpieczeństwa, oferty edukacyjnej, kulturalnej, jakości i dostępności opieki medycznej, transportu publicznego czy też oferty lokalnego rynku pracy. W artykule zaprezentowano również krótką charakterystykę zmian demograficznych, jakie zaszły w mieście w analizowanym okresie, oraz kalendarium poszerzania granic administracyjnych Rzeszowa.

## Metodologia

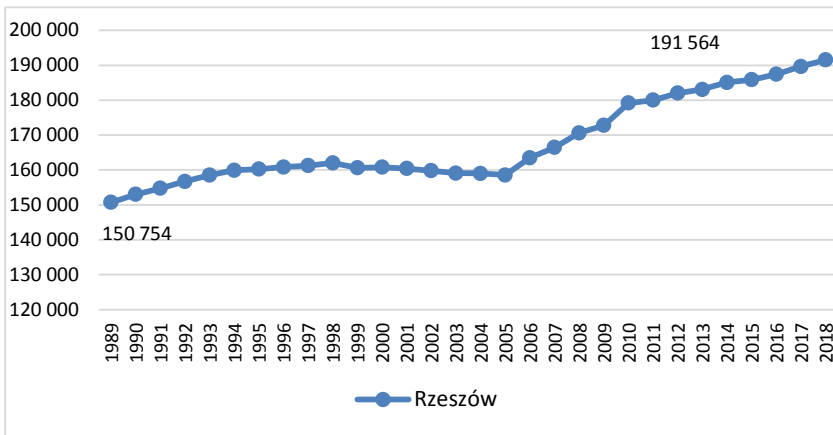
Wyniki przedstawione w artykule pochodzą z dwóch badań: *Miasto w dwudziestoleciu 1989–2009 w świadomości mieszkańców Rzeszowa* oraz *Rzeszów 2009–2018 w świadomości jego mieszkańców*, zrealizowanych w 2009 i 2018 r. na reprezentatywnych próbach dorosłych mieszkańców Rzeszowa. Respondentów wyłoniono za pomocą doboru losowego. Jako operat posłużyła baza ewidencji ludności mieszkańców udostępniona przez Urząd Miasta Rzeszowa. Dzięki posiadaniu takiej bazy możliwe było zastosowanie probabilistycznej metody doboru próby – techniki losowego systematycznego doboru próby z ukrytym podziałem na warstwy z warstwowaniem ze względu na płeć, osiedle zamieszkania oraz wiek mieszkańców Rzeszowa. Dzięki warstwowaniu (uwzględniającemu zakres danych znajdujących się w operacie) możliwe było kontrolowanie struktury próby względem struktury populacji ze względu na płeć, osiedle zamieszkania oraz wiek. Dążono przy tym, by przy założeniu reprezentatywności zrealizowanej próby badawczej błąd oszacowania w badaniach z 2009 i 2018 r. nie przekroczył 4% przy poziomie ufności wynoszącym 95%. Głównym problemem badawczym była analiza subiektywnych aspektów jakości życia. W warstwie szczegółowej zbadano ogólny poziom zadowolenia z życia w mieście oraz poczucia możliwości zaspokajania określonych potrzeb mieszkańców Rzeszowa, warunków i możliwości stwarzanych przez miasto, poczucie bezpieczeństwa, ocenę jakości między innymi oferty kulturalnej, edukacyjnej, opieki medycznej, transportu publicznego.

### Rzeszów 1989–2018 – analiza przemian społecznych

Rzeszów od 1 stycznia 2009 r. stał się stolicą nowo powołanego województwa podkarpackiego, które powstało w wyniku połączenia byłych województw: rzeszowskiego, przemyskiego, krośnieńskiego (w skład nowego województwa nie weszły gminy Biecz i Lipinki), części wschodniej województwa tarnowskiego (w wyniku referendum gminnego gmina Szerzyny dołączyła do województwa małopolskiego) oraz części województwa tarnobrzeskiego. Całość tych obszarów, z małymi wyjątkami, tworzyła w latach 1946–1975 „stare” województwo rzeszowskie, którego stolicą był właśnie Rzeszów.

W 1989 r. liczba mieszkańców Rzeszowa nieznacznie przekraczała 150 tys. mieszkańców, po trzech dziesięcioleciach populacja miasta liczyła już ponad 190 tys. mieszkańców. Wzrost liczby ludności miasta był dość znaczący i dokonał się przede wszystkim w ramach przyłącze-

nia sąsiednich miejscowości do Rzeszowa. W roku 2006, po niemal trzydziestu latach, dokonano kolejnego powiększenia granic miasta (część Słociny i Załęże). W kolejnych latach przyłączono do miasta także: Przybyszówkę (2007 i 2008), Zwiężycę (2008), Białą (2009), Budziwój (2010), Miłocin (2010 i 2019), Bziankę (2017) oraz Matysówkę (2019) (Kotarski, Malicki, 2013, s. 22). Poza wzrostem populacji miasta ponaddwukrotnie zwiększyła się jego powierzchnia – z 53,69 km kw. w 2005 r. do 126,57 km kw. w 2019 r.



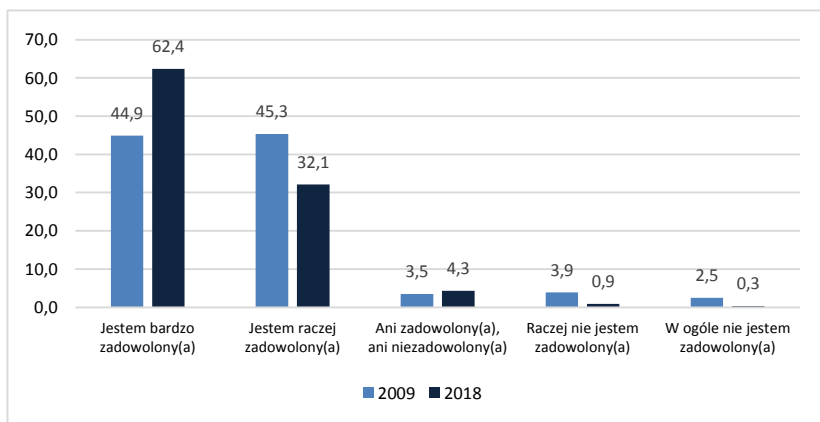
**Wykres 1.** Liczba ludności Rzeszowa w latach 1989–2018

Źródło: obliczenia własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS (<https://bdl.stat.gov.pl>) oraz Wikipedia – Ludność Rzeszowa ([https://pl.wikipedia.org/wiki/Ludność\\_Rzeszowa](https://pl.wikipedia.org/wiki/Ludność_Rzeszowa)).

Kolejne etapy poszerzania granic administracyjnych Rzeszowa nie są jedynym czynnikiem wzrostu liczby ludności miasta. Analiza salda migracji wewnętrznych (tj. migracji w granicach kraju) wykazała, że Rzeszów od 2010 r. charakteryzuje się nieprzerwanie dodatnim saldem migracji (Kotarski, Piróg, Łukomska, 2016, s. 43). Wartości salda migracji na 1000 osób wahają się od poziomu 1,0 w 2010 r. do 6,7 w 2018 r. Dodatkowo saldo migracji przyczynia się do tego, że współczesny Rzeszów to miasto ludzi młodych. Świadczy o tym mediana wieku ludności. Rzeszów jest najmłodszym miastem spośród wszystkich polskich miast na prawach powiatu. Wartość mediany wieku ludności dla Rzeszowa wyniosła w 2018 r. według danych BDL GUS 38,9 lat. Dla porównania największe miasta uniwersyteckie – Kraków (41,1 lat), Wrocław (41,2), Warszawa (41,5) czy Poznań (41,5) charakteryzowały się średnio o ponad dwa lata wyższą wartością mediany wieku ludności.

Kończąc krótką charakterystykę demograficzną miasta, w dalszej części tekstu zaprezentowane zostaną wyniki badań z 2009 r. – *Miasto w dwudziestoleciu 1989–2009 w świadomości mieszkańców Rzeszowa* oraz z 2018 r. – *Rzeszów 2009–2018 w świadomości jego mieszkańców*. Głównym zamysłem autorów badania było powtórzenie znacznej części pytań zadanych mieszkańcom Rzeszowa w 2009 r. blisko dziesięć lat później i sprawdzenie, jak w tym czasie zmieniły się postawy i opinie badanych o różnych aspektach funkcjonowania miasta, składających się na całościowy obraz jakości życia w Rzeszowie. W pierwszym badaniu z 2009 r. mieszkańcy Rzeszowa oceniali zmiany, jakie zaszły w mieście od 1989 do 2009 r., w drugim zaś od 2009 do 2018 r. Można w ten sposób pokusić się o dokonanie oceny zmian w Rzeszowie w ciągu trzech dekad z wskazaniem dwóch punktów pomiaru tych zmian.

Badania wyraźnie pokazały, że mieszkańcy Rzeszowa są bardzo zadowoleni z tego, iż mieszkają w tym mieście. Odsetek pozytywnych odpowiedzi w badaniu z 2009 r. wyniósł 90,1%, blisko dekadę później był jeszcze wyższy (94,5%). Pięciokrotnie zmniejszył się odsetek respondentów, którzy nie są zadowoleni z zamieszkiwania w stolicy województwa podkarpackiego – z 6,4% do 1,2%.



**Wykres 2.** Czy, ogólnie biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a), czy też niezadowolony(a) z tego, że mieszka Pan(i) w Rzeszowie (w %)?

Źródło: obliczenia własne.

Porównując wyniki dwóch edycji badania, można zauważyć kilka ciekawych wniosków. Pierwszym wnioskiem, który wyłania się z badań, jest to, iż płeć determinuje postrzeganie zmian, jakie zaszły w Rzeszowie. W dużym stopniu wzrósł poziom zadowolenia wśród mężczyzn

z poziomu 87,5% w 2009 do 95,9% w 2018 r. Poziom zadowolenia wśród kobiet zwiększył się o niespełna jeden procent (0,8%). Mężczyźni w 2018 r. charakteryzowali się wyższym poziomem zadowolenia z zamieszkiwania w Rzeszowie niż kobiety. Również wiek okazał się czynnikiem wpływającym na poziom oceny. Zarówno wśród osób w przedziale wieku 18–35 lat, 36–55 lat, jak i w przypadku osób w wieku 56 lat i więcej, wzrósł poziom zadowolenia z mieszkania w Rzeszowie. Na uwagę zasługuje fakt, iż w przypadku osób powyżej 55. roku życia odsetek niezadowolonych nie przekroczył jednego procenta (0,6%) i był to największy spadek odsetka niezadowolonych (o 6,8%).

Interesującym aspektem analizy zmian, jakie zaszły w Rzeszowie w ciągu trzech dekad, były opinie respondentów na temat szczegółowych obszarów jakości życia w mieście. Badani wskazali, jakie aspekty w ich opinii wpływają na to, iż są zadowoleni czy też niezadowoleni z bycia mieszkańcem Rzeszowa. Czynnikiem, który w bardzo silnym stopniu wpływał na pozytywną ocenę miasta i poziom zadowolenia z zamieszkiwania w nim zarówno w 2009, jak i 2018 r. była czystość i porządek. W 2018 r. był to najwyższej oceniany aspekt. W przypadku tego wymiaru oceny respondentów były bardzo zbliżone do siebie. Czynniki, które lepiej oceniano niż te z pierwszych dwóch dekad (1989–2009) były przede wszystkim: infrastruktura, drogi, chodniki (zmiana o 4,2%), optymalny, kompaktowy rozmiar miasta i dobra lokalizacja (4,7%) oraz rynek pracy (3,2%). Niewątpliwie inwestycje komunikacyjne w samym mieście, dostęp do autostrady, rozwój portu lotniczego w Jasionce oraz pojawienie się dużych, międzynarodowych inwestorów w Rzeszowie, a co za tym idzie, bardzo dobra sytuacja na rynku pracy, znalazły odzwierciedlenie w opiniach badanych. Powiększenie obszaru, napływ nowych mieszkańców oraz coraz bardziej metropolitarny charakter miasta sprawiły zaś, że mieszkańcy gorzej oceniają bezpieczeństwo i spokój w mieście (spadek o 9,3%) oraz czynniki związane z rodzinnymi korzeniami (-6,4).

**Tabela 1.** Powody zadowolenia z mieszkania w Rzeszowie

Odpowiedzi	2009	2018	Różnica
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Czystość i porządek	32,2	32,0	-0,2
Infrastruktura, drogi, chodniki	20,0	24,2	4,2
Bezpieczeństwo i spokój	32,5	23,2	-9,3
Szybki rozwój	24,0	22,9	-1,1
Optymalny rozmiar i dobra lokalizacja	17,4	22,1	4,7
Wygląd i estetyka	22,8	19,8	-3,0
Oferta kulturalna i edukacyjna	16,9	14,1	-2,8

<i>1</i>	2	3	4
Rynek pracy	7,8	11,0	3,2
Dużo zieleni	12,9	9,6	-3,3
Rodzinne miasto, względy rodzinne	15,5	9,1	-6,4
Atmosfera, mieszkańcy	12,9	8,8	-4,1
Inne	4,5	5,7	1,2
Wysoka jakość życia	3,1	3,6	0,5
Dużo sklepów	4,0	3,4	-0,6
Rynek nieruchomości, mieszkania	1,6	1,8	0,2
Miasto dobrze zarządzane, dobry prezydent	4,5	1,5	-3,0
Uczelnie wyższe	1,4	1,1	-0,3
Rynek	0,2	0,3	0,1

Źródło: obliczenia własne.

Czynnikiem, który był głównym powodem niezadowolenia z zamieszkiwania w Rzeszowie, okazał się ten, który jest konsekwencją powiększania się miasta i jego centralnego charakteru w strukturze społecznej i gospodarczej regionu. Są nimi bowiem problemy komunikacyjne oraz korki. Można wręcz stwierdzić, że rozrost ilościowy tkanki miejskiej oraz inwestycje komunikacyjne, a także związane z rynkiem pracy sprawiły, że Rzeszów cierpi na typowe przypadłości miast metropolitarnych. Mimo lepszej oceny lokalnego rynku pracy badani wskazywali na bolączkę, którą są niskie zarobki. Z drugiej jednak strony zniknął problem mocno sygnalizowany przez respondentów w 2009 r., a mianowicie bezrobocie i brak pracy dla młodych. Ważnym spostrzeżeniem, które płynie z analizy wyników badań, jest niezadowolenie mieszkańców z poziomu rozwoju infrastruktury społecznej – żłobków, przedszkoli, służby zdrowia oraz ilości terenów zielonych w mieście. Problemem, który pojawił się w 2018 r., było zanieczyszczenie powietrza. Na ten aspekt jakości życia w mieście zwracali również uwagę badani mieszkańcy rok wcześniej, w ramach *Rzeszowskiej diagnozy społecznej 2017* (Piróg, Kotarski, 2018).

**Tabela 2.** Powody niezadowolenia z mieszkania w Rzeszowie

<b>Odpowiedzi</b>	<b>2009</b>	<b>2018</b>	<b>Różnica</b>
<i>1</i>	2	3	4
Komunikacja, korki	31,0	70,6	-39,6
Inne	14,3	17,6	-3,3
Rynek pracy: niskie zarobki	4,8	14,7	-9,9
Brak infrastruktury społecznej (żłobki, przedszkola, służba zdrowia)	0,0	11,8	-11,8
Uboga oferta kulturalna i spędzania czasu wolnego	16,7	11,8	4,9
Wyprowadzanie terenów zielonych, mało zieleni	2,4	8,8	-6,4

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Zaściankowość, prowincjonalność, zacofanie	7,1	5,9	1,2
Administracja, władza, prezydent	19,0	5,9	13,1
Układy, korupcja, nepotyzm	2,4	5,9	-3,5
Brak bezpieczeństwa i chuligaństwo	9,5	5,9	3,6
Zanieczyszczenie powietrza	0,0	5,9	-5,9
Słaby i wolny rozwój	16,7	2,9	13,8
Za duże miasto	0,0	2,9	-2,9
Ceny nieruchomości	0,0	2,9	-2,9
Małe rozmiary i zapóźnienie w infrastrukturze	7,1	0,0	7,1
Za dużo centrów handlowych	2,4	0,0	2,4
Prawicowość i klerykalizm	2,4	0,0	2,4
Bezrobocie i brak pracy dla młodych	21,4	0,0	21,4
Niski standard życia	2,4	0,0	2,4
Wysokie opłaty, podatki	9,5	0,0	9,5
Mała liczba uczelni wyższych, słaba oferta edukacyjna	4,8	0,0	4,8

Źródło: obliczenia własne.

Szczegółowe aspekty wpływające na subiektywną ocenę jakości życia w mieście w czasie ostatnich trzech dekad oceniane były w dwóch etapach. W badaniu z 2009 r. respondenci oceniali okres dwudziestu lat – 1989–2009, zaś w badaniu z 2018 r. zakres lat 2009–2018. Analiza wyników z tych dwóch pomiarów, z zastosowaniem tego samego zestawu zmiennych – pytań, pozwala określić dynamikę zmian. Mieszkańcy Rzeszowa dostrzegają, iż jakość życia w mieście w ostatniej dekadzie uległa poprawie. Dziewięciu na dziesięciu badanych stwierdziło, że w Rzeszowie w porównaniu do okresu sprzed dziesięciu lat żyje się lepiej. Badani lepiej oceniali również zmiany, które zaszły w okresie 2009–2018 niż wcześniejszym z lat 1989–2009 w przypadku następujących twierdzeń:

- mieszkańcy mają większe możliwości zaspokojenia swoich potrzeb;
- mieszkańcy Rzeszowa łatwiej mogą się czegoś dorobić;
- ludzie młodzi mają większe możliwości uzyskania własnego mieszkania;
- poprawiła się jakość obsługi mieszkańców przez miejskie urzędy;
- jakość usług komunalnych uległa widocznej poprawie;
- ludzie dobrze wykształceni mają większą szansę na dobrą pracę.

W okresie 1989–2009 bardziej pozytywnie oceniane były zaś dwa twierdzenia: „miasto jest coraz lepiej zarządzane” oraz „w Rzeszowie jest więcej ludzi bogatych”. Na uwagę zasługuje szczególnie ostatnie twierdzenie dotyczące poziomu biedy i ubóstwa w mieście. W opinii rzeszowian w okresie ostatnich lat zmniejszyła się skala tego zjawiska.



**Tabela 3.** Ocena zmian, które zaszły w Rzeszowie w latach 1989–2009 (2009) oraz 2009–2018 (2018)

Twierdzenie	Edycja	Apro- bata	Zaprze- czenie	Ani tak, ani nie
W Rzeszowie lepiej się żyje	2009	84,3	4,5	11,1
	2018	91,9	3,0	5,0
Mieszkańcy mają większe możliwości zaspokojenia swoich potrzeb	2009	87,2	4,7	8,0
	2018	91,5	4,4	4,1
Mieszkańcy Rzeszowa łatwiej mogą się czegoś dorobić	2009	49,9	27,3	22,8
	2018	65,1	16,8	18,1
Ludzie młodzi mają większe możliwości uzyskania własnego mieszkania	2009	26,8	52,2	21,0
	2018	55,1	24,6	20,3
Poprawiła się jakość obsługi mieszkańców przez miejskie urzędy	2009	53,4	29,8	16,8
	2018	66,6	15,0	18,4
Miasto jest coraz lepiej zarządzane	2009	76,7	9,1	14,3
	2018	74,7	10,5	14,9
W Rzeszowie jest więcej ludzi bogatych	2009	53,8	13,4	32,8
	2018	50,5	12,2	37,3
Jakość usług komunalnych uległa widocznej poprawie	2009	71,9	13,6	14,5
	2018	76,9	10,2	12,9
Ludzie dobrze wykształceni mają większą szansę na dobrą pracę	2009	44,7	36,5	18,8
	2018	61,7	22,8	15,5
W Rzeszowie jest więcej ludzi biednych	2009	32,0	28,5	39,4
	2018	15,0	44,4	40,6

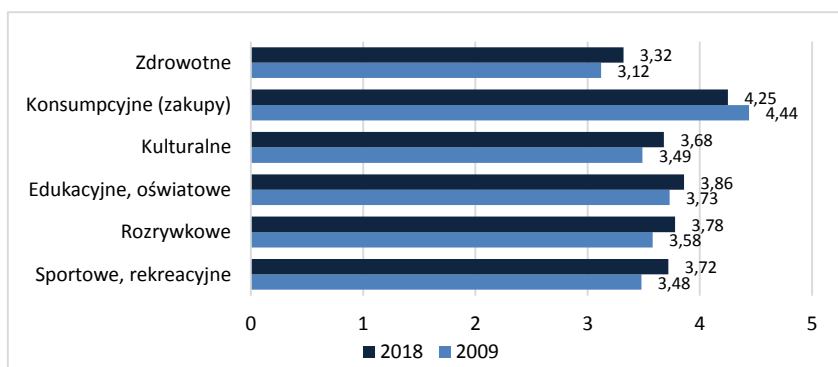
Źródło: obliczenia własne.

Pogłębiona analiza statystyczna z zastosowaniem testu t-Studenta dla prób niezależnych wykazała, że w przypadku aż ośmiu zmiennych (twierdzeń) na poziom oceny zmian istotnie wpływa edycja badania. Łącznie w badaniu wzięło udział 1 154 respondentów, z czego w pierwszej turze 494 badanych, w drugiej zaś 660 badanych. Dla każdego z twierdzeń wyliczona została średnia arytmetyczna. Wszystkie zmienne mierzone były na identycznej skali pomiarowej – skali Likerta (1 = zdecydowanie tak; 2 = raczej tak; 3 = ani tak, ani nie; 4 = raczej nie; 5 = zdecydowanie nie). Im niższa wartość średniej, tym wyższy poziom akceptacji danego twierdzenia. Średni poziom wartości zmiennej „w Rzeszowie żyje się lepiej” wśród respondentów z drugiej edycji badania był niższy ( $M = 1,56$ ;  $SD = 0,76$ ) niż wśród badanych z pierwszej edycji ( $M = 1,82$ ;  $SD = 0,86$ ). Analiza wyników wykazała, że różnica jest istotna statystycznie  $t(1141) = 5,417$ ;  $p < 0,0001$ ;  $\eta^2 = 0,025$ . Siła efektu na poziomie eta kwadrat jest przeciętna, ale możemy stwierdzić, że badani z drugiej edycji lepiej oceniają jakość życia w Rzeszowie niż badani dokonujący oceny okresu 1989–2009. Druga zmienna

„mieszkańcy mają większe możliwości zaspokojenia swoich potrzeb” jest lepiej oceniana przez respondentów z badania w 2018 r. ( $M = 1,67$ ;  $SD = 0,82$ ) niż z 2009 r. ( $M = 1,81$ ;  $SD = 0,84$ ). Również w tym przypadku analiza wyników wykazała, że różnica jest istotna statystycznie  $t(1141) = 2,935$ ;  $p < 0,003$ ;  $\eta^2 = 0,007$ . Podobnie jak we wcześniej analizowanej zmiennej, siła efektu na poziomie eta kwadrat jest przeciętna i tu również badani lepiej oceniają zmiany, które zaszły w okresie ostatniego dziesięciolecia niż pierwszych dwudziestu latach restytucji samorządu lokalnego w Polsce. Średni poziom zmiennej „mieszkańcy Rzeszowa łatwiej mogą się czegoś dorobić” wśród badanych z 2018 r. jest niższy ( $M = 2,33$ ;  $SD = 1,09$ ) niż wśród respondentów biorących udział w badaniu w 2009 r. ( $M = 2,72$ ;  $SD = 1,15$ ). W tym przypadku różnica jest istotna statystycznie  $t(1008,493) = 5,826$ ;  $p < 0,0001$ ;  $\eta^2 = 0,029$ . Siła efektu na poziomie eta kwadrat, podobnie jak w przypadku wcześniejszych zmiennych, jest przeciętna, ale możemy stwierdzić, że respondenci z edycji badania w 2018 r. lepiej oceniają możliwość łatwiejszego osiągnięcia sukcesu finansowego niż respondenci edycji badania z 2009 r. Kolejna ze zmiennych „ludzie młodzi mają większe możliwości uzyskania własnego mieszkania” jest lepiej oceniana przez respondentów z badania w 2018 r. ( $M = 2,58$ ;  $SD = 1,19$ ) niż z 2009 r. ( $M = 3,44$ ;  $SD = 1,24$ ). Również w tym przypadku analiza wyników wykazała, że różnica jest istotna statystycznie  $t(1138) = 11,723$ ;  $p < 0,0001$ ;  $\eta^2 = 0,108$ . Siła efektu na poziomie eta kwadrat jest wysoka i możemy stwierdzić, że respondenci z edycji badania z 2018 r. zdecydowanie lepiej oceniają możliwość uzyskania własnego mieszkania przez młodych rzeszowian niż respondenci edycji badania z 2009 r. W tym wypadku siła zróżnicowania ocen była najwyższa. Również w przypadku zmiennej „poprawiła się jakość obsługi mieszkańców przez miejskie urzędy” ocena ostatniego dziesięciolecia była lepsza ( $M = 2,24$ ;  $SD = 1,13$ ) niż okresu dwudziestolecia 1989–2009 ( $M = 2,76$ ;  $SD = 1,20$ ). Różnica jest istotna statystycznie  $t(1002,884) = 7,404$ ;  $p < 0,0001$ ;  $\eta^2 = 0,047$ , siła efektu na poziomie eta kwadrat jest przeciętna i możemy stwierdzić, że respondenci dokonujący oceny jakości usług miejskich urzędów w 2018 r. lepiej oceniali zmiany, które zaszły, niż w badaniu w 2009 r. Średni poziom wartości zmiennej „jakość usług komunalnych uległa widocznej poprawie” wśród badanych z drugiej edycji badania był niższy ( $M = 2,02$ ;  $SD = 1,01$ ) niż wśród badanych z pierwszej edycji ( $M = 2,25$ ;  $SD = 0,99$ ). Analiza wyników wykazała, że różnica jest istotna statystycznie  $t(1141) = 3,738$ ;  $p < 0,0001$ ;  $\eta^2 = 0,012$ . Siła efektu na poziomie eta kwadrat jest przeciętna, ale możemy stwierdzić, że badani z drugiej edycji badania lepiej oceniają jakość świadczonych usług komunalnych w mieście niż badani dokonujący oceny okresu 1989–2009. Kolejna ze zmiennych „ludzie dobrze wykształceni mają większą szansę na dobrą pra-

cę” jest również lepiej oceniana w przypadku okresu 2009–2018 ( $M = 2,40$ ;  $SD = 1,22$ ) niż dwudziestolecia 1989–2009 ( $M = 2,92$ ;  $SD = 1,28$ ). Różnica jest istotna statystycznie  $t(1141) = 7,000$ ;  $p < 0,0001$ ;  $\eta^2 = 0,029$ . Eta kwadrat, podobnie jak w przypadku wcześniejszych zmiennych, wykazał, że siła efektu jest przeciętna, ale możemy stwierdzić, że respondenci z edycji badania z 2018 r. lepiej oceniają możliwość znalezienia satysfakcjonującej pracy przez młodych, dobrze wykształconych mieszkańców miasta niż respondenci edycji badania z 2009 r. Ostania ze zmiennych „w Rzeszowie jest więcej ludzi biednych” zyskała większy poziom aprobaty w badaniu z 2009 r. ( $M = 2,89$ ;  $SD = 1,06$ ) niż w badaniu z 2018 r. ( $M = 3,46$ ;  $SD = 2,25$ ). Różnica jest istotna statystycznie  $t(1140) = -5,165$ ;  $p < 0,0001$ ;  $\eta^2 = 0,023$ . Siła efektu na poziomie eta kwadrat, podobnie jak w przypadku wcześniejszych zmiennych, jest przeciętna, ale możemy stwierdzić, że respondenci uważają, że w ciągu ostatnich trzydziestu lat poziom biedy i ubóstwa w mieście zmniejszył się.

Elementem oceny zmian w poziomie jakości życia była również analiza możliwości zaspokojenia różnego rodzaju potrzeb oferowanych w mieście w ramach usług publicznych i komercyjnych. Badani najwyżej ocenili możliwości zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych, w tym przede wszystkim w zakresie dokonywania zakupów, choć w tym przypadku ocena z 2018 r. była niższa z 2009 r. W tym wypadku wynik można tłumaczyć wzmożonym okresem powstawania w Rzeszowie sklepów wielkopowierzchniowych oraz centrów handlowych. W przypadku pozostałych obszarów ocena z 2018 r. była wyższa i wyraźnie wskazywała na poprawę możliwości zaspokojenia różnego rodzaju potrzeb związanych z usługami zdrowotnymi, kulturalnymi, edukacyjno-oświatowymi, rozrywkowymi czy sportowymi.



**Wykres 3.** Ocena możliwości zaspokojenia potrzeb przez mieszkańców Rzeszowa  
Źródło: obliczenia własne.

Warto również wspomnieć o zmianach politycznych, których zaszły w okresie 1989–2018. Rzeszów w tym czasie miał czterech prezydentów miasta, z których rządzący od 2002 r. – Tadeusz Ferenc jest jednym z najdłużej, nieprzerwanie sprawujących swój urząd prezydentów miasta w Polsce (Matyja, 2015). Obok Tadeusza Ferenc prezydentami miasta byli kolejno: Zdzisław Banat (1990–1991), Mieczysław Janowski (1991–1999) oraz Andrzej Szlachta (1999–2002) (Budzyński, 2011). Można stwierdzić, że mieszkańcy miasta, decydując się na czterokrotną reelekcję prezydenta Ferenc w pierwszej turze wyborów, byli zadowoleni ze zmian zachodzących w mieście również w wymiarze zarządzania miastem.

### Zakończenie

Badania porównawcze są cennym źródłem wiedzy o trendach i kierunku zachodzących zmian. Dwie edycje badań poświęconych jakości życia w Rzeszowie oraz ocenie zmian, jakie w nim zaszły, w przypadku pierwszego badania w okresie 1989–2009 oraz drugiego badania, które poddało ocenie okres 2009–2018, pozwoliły na sformułowanie interesujących spostrzeżeń. Pierwszym i najbardziej ogólnym stwierdzeniem jest to, iż jakość życia w Rzeszowie w opinii badanych mieszkańców miasta uległa, na przestrzeni trzech dekad, wyraźnej poprawie. Pomiary z 2009 i 2018 r. dzieli zaledwie nieco ponad cztery punkty procentowe, pamiętać jednak należy, że pozytywna ocena zmian w Rzeszowie wynosi ponad 90%. Wzrósł ogólny poziom zadowolenia z bycia mieszkańcem Rzeszowa. Respondenci widzą i w sporej części doceniają zmiany i inwestycje, które pojawiły się w mieście. Z drugiej strony dość znaczący wzrost powierzchni miasta, a co za tym idzie, również wzrost populacji miasta, skutkuje pojawieniem się zauważalnych przez mieszkańców mankamentów zamieszkiwania w coraz większym mieście – korków, problemów komunikacyjnych, napływu nowych mieszkańców pochodzących z innych części województwa lub kraju. Co jednak istotne, pojawiające się uciążliwości życia w mieście nie przekładają się na ocenę zmian w dwóch analizowanych okresach – latach 1989–2009 i 2009–2018. Rzeszowianie widzą progres zmian i oceniają go bardzo pozytywnie. Doceniają przede wszystkim innowacje dotyczące infrastruktury (drogi, chodniki), kompaktowy rozmiar miasta i jego dobrą lokalizację oraz poprawę sytuacji na rynku pracy. Można zatem stwierdzić, że poziom jakości życia w Rzeszowie jest oceniany bardzo pozytywnie przez mieszkańców miasta. Pozytywnie oceniane są również zmiany, które zaszły w mieście okresie trzech dekad, od momentu restytucji samorządu

lokalnego. Widać to szczególnie w przypadku większej możliwości znalezienia satysfakcjonującej pod względem finansowym pracy, własnego mieszkania dla młodych oraz wzrastających szans na dobrą pracę dla dobrze wykształconych mieszkańców miasta. Wysoki poziom zadowolenia i jakości życia w mieście przekłada się również na prognozy demograficzne, gdyż według szacunków Głównego Urzędu Statystycznego, Rzeszów oraz Warszawa będą jedynymi miastami, które nie doświadczą spadku liczby mieszkańców do 2050 r. (Kotarski, Piróg i in., 2016, s. 45).

## Bibliografia

- Budzyński, Z. (red.). (2011). *Encyklopedia Rzeszowa* (wyd. 2). Rzeszów: Mitel.
- Kotarski, H., Malicki, K. (2013). *Stolica Podkarpacia wczoraj i dziś: studium socjologiczne społecznych aspektów przemian w Rzeszowie w latach 1989–2009*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Kotarski, H., Malicki, K., Palak, M., Piróg, K. (2016). *Rzeszowska diagnoza społeczna 2015*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Kotarski, H., Piróg, K., Łukomska, J. (2016). Struktury i trendy demograficzne oraz kapitał ludzki i aktywność społeczna. W: W. Dziemianowicz, J. Charkiewicz (red.), *Miasta województwa podkarpackiego – perspektywy rozwoju. Raport końcowy*. Szczecin: Volumina.pl, Daniel Krzanowski.
- Malikowski, M. (1984). *Więź mieszkańców z miastem: studium socjologiczne na przykładzie społeczeństwa miasta Rzeszowa*. Rzeszów: Towarzystwo Naukowe.
- Malikowski, M. (1989). *Rzeszów: awans i aspiracje: socjologiczne zwierciadło miasta*. Rzeszów: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Malikowski, M. (red.). (1985). *Miasto wojewódzkie jako ośrodek kultury: praca zbiorowa*. Rzeszów: Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- Malikowski, M., Jadam, H. (1979). *Rzeszowianie o sobie i o swoim mieście: wybór pamiętników*. Rzeszów: Towarzystwo Naukowe.
- Marczuk, S. (1983). *Wartości i ideały młodego pokolenia: z badań nad studentami i młodymi robotnikami Rzeszowa*. Rzeszów: Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- Matyja, R. (2015). Zachowania wyborcze mieszkańców miast w latach 1990–2015 a afiliacje polityczne ich prezydentów po 2002 roku. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Acta Politica*, 33, 5–31. DOI: 10.18276/ap.2015.33-01.
- Piróg, K., Kotarski, H. (2018). *Rzeszowska diagnoza społeczna 2017*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.